

Legi împotriva Legii

Bronislaw Wildstein *

REZUMAT: În dezbaterea publică, este adesea ridicată chestiunea crizei eticii și a educației, adică, în general, a crizei vremii noastre. Ea se manifestă în creșterea criminalității, mai ales juvenile, inclusiv sub forme extrem de brutale, în prăbușirea familiei și anomia socială. Răspunsul la acestea este, de obicei, adâncirea acțiunilor care au dus la această criză. Adică sunt introduse noi legi, tot mai amănunțite, care ar trebui să înlocuiască orice alte sisteme de norme sociale, și să ne planifice viața în detaliu. Detașate de legea naturală, deci de ideile de dreptate general acceptate, reglementările umflate necontrolat pătrund în toate sferele vieții.

Uniunea Europeană, în forma sa actuală, poate fi considerată aproape ca împlinirea unei utopii juridico-administrative. Juridică, ceea ce nu înseamnă justă. Rețeta pentru orice neajuns este o nouă reglementare – care, de obicei, nu poate fi deosebită de lege – iar juriștii devin doctorii realității noastre betege, și totodată, ultima instanță, adică suveranii regimului postdemocratic.

Se înmulțesc noile generații de drepturi ale omului, ce se bat cap în cap unele cu celelalte, iar legiuitorii europeni se îngrijesc într-atâta de noi, încât se străduiesc să cuprindă în paragrafe toate domeniile vieții umane. Legislația are pretenția să reglementeze viața intimă și de familie, totalitatea relațiilor dintre angajator și angajat, toate comportamentele noastre, exprimările și atitudinile noastre. Ea devine sinonimă unei politici cu ambiții din ce în ce mai totalitare și se transformă în instrument de inginerie socială, pentru construirea Europeanului, adică a Omului Nou.

Pentru a realiza acest lucru, legislația trebuie să distrugă formele tradiționale de existență ale locuitorilor continentului nostru, precum și orice identitate mai puternică ce le definește statusul, cum ar fi națiunea, religia, și chiar familia și sexul; deconstruiește cultura clasică europeană și principiile acesteia.

Legislația ajunge să înlocuiască obiceiul, etica, precum și piața, și să devină singurul sistem de reglementare al comportamentelor umane. În același timp, prin forța lucrurilor, se desprinde de ideea de dreptate și de intuițiile etice universale. În veșmintele unui pragmatism liber definit, devine domeniul unor inițiative complet arbitrare, care fac apel la noi drepturi ale omului, înființate ad hoc, și a căror principală preocupare ar fi grija de minorități create arbitrar. O astfel de legislație devine instrument al noii ideologii a stângii liberale, căreia, deși nu posedă un canon oficial, i se pot deduce cu ușurință principiile, atât din teoria cât și din practicile curentului politic și cultural dominant în Europa de astăzi.

Concepută astfel, legislația are ambiția de a înlocui, sau cel puțin de a reduce în mare măsură politica, deci sfera auto-determinării comunităților reale, naționale, ceea ce înseamnă, de asemenea, lichidarea democrației sub forma care ne este cunoscută. În locul acesteia sunt

create ficțiuni de tipul democrației europene, adică al consensului prin dialog, care, paradoxal, conduce la dominația celor mai puternice grupuri de influență, al căror teren de vânătoare devine în prezent UE. În acest fel sunt realizate interese, atât materiale, cât și ideologice, care, întrepătrunse, constituie configurația actuală a Europei.

Dar, ca de obicei, proiectele utopice sunt puse în aplicare sub forma caricaturii lor – un paravan, în spatele căruia cei mai puternici preiau puterea. Reacția puterilor continentale, în special a Germaniei, a făcut ca politica acestor țări să fie cea care stabilește în prezent direcția de acțiune a UE. Politica reală se împletește însă cu ideologia stângii liberale, care își pune amprenta asupra ei.

Națiunea și statul național luate la ochi

Se poate considera că acest proces a luat amploare începând cu Tratatul de la Maastricht, adică de la apariția UE la începutul anilor '90 din secolul care a trecut, dar noile concepte legislative deja apăruseră mai devreme și s-au dezvoltat odată cu formarea comunității europene. Proiectul acesteia este un răspuns față de cel de-al Doilea Război Mondial și, în sens mai larg, față de criza europeană 1914-1945, care aproape că a dus la sinuciderea continentului nostru.

În acest context, ideea înființării unei comunități europene mai profunde, care ar putea depăși animozitățile tradiționale, era, din toate punctele de vedere, rezonabilă. Dar, la crearea ei au participat și unele fobii care, în timp, au apăsat extrem de greu asupra configurației viitoarei Uniuni Europene și au devenit un element esențial al noii ideologii. Ele provin din diagnosticul care punea responsabilitatea pentru criza europeană, culminând în cel de-al Doilea Război Mondial, pe seama naționalismului și considera național-socialismul, echivalent cu fascismul, drept o continuare directă a naționalismului.

Prima afirmație este doar parțial adevărată; cea de a doua, care extinde în mod nejustificat conceptul de fascism, are caracter ideologic, și mai mult mistifică decât clarifică. Ea a făcut totuși o carieră remarcabilă și continuă să fie una dintre abordările canonice de interpretare a național-socialismului. **În cadrul ideologiei de stânga, devine o justificare pentru lupta împotriva patrimoniului cultural al Europei, al cărui moștenitor, mai mult sau mai puțin legitim, ar fi hitlerismul.**

Putem fi de acord că, într-o anumită măsură, el a rezultat din tradiția europeană, care conține numeroase curente de idei, ce se ciocnesc între ele, iar la marginea ei a funcționat întotdeauna un curent revoluționar ce o contesta. Din acesta s-a născut național-socialismul, pe drept cuvânt numit de unul dintre adepții săi, devenit mai târziu un critic, Herman Rauschning, „*o revoluție a nihilismului*”. El era îndreptat împotriva fundamentelor culturii occidentale, împotriva întregului ei raționalism clasic și împotriva creștinismului. Metaforic, putem considera că principalii dușmani ai lui Hitler și ai echipei sale au fost cele două surse ale tradiției noastre: Atena și Ierusalimul. Naziștii urau și capitalismul, identificat cu „*spiritul evreiesc*”. Cu toate acestea, în lupta pentru putere, nazismul, ca și leninismul de altfel, nefiind legat de niciun fel de reguli, de nicio lege primordială sau naturală, s-a dovedit a fi foarte pragmatic și a jonglat cu ușurință cu diferite idei.

În jargonul și eristica stângistă, denumirea de „*fascist*”, sau, și mai neclară și arbitrară, cea de „*fascizant*”, au devenit epitete curente, îndreptate împotriva unor atitudini și credințe diverse,

care nu numai că nu au avut nimic de-a face cu fascismul, ci dețin un loc binemeritat în tradiția europeană, cum ar fi: etica eroică și categoria sublimului etc.

Experiența nazismului a provocat suspiciuni față de un stat puternic, ce se folosește de lege pentru a impune o ordine etică. Trauma războiului a declanșat teama de majoritate și a sugerat o grijă specială pentru minorități care, prin natura lucrurilor sunt mai slabe. De fapt, acestea au fost mai degrabă reflexe rezultate din luarea în serios a propagandei naziste.

Hitlerismul a instrumentalizat categoriile de „stat” și „lege” și se poate dovedi că a acționat împotriva ideilor fundamentale ale acestora. Naziștii au fost doar o minoritate bine organizată, care are întotdeauna un avantaj față de majoritatea neorganizată și reușește să-i impună voința sa. Acest lucru nu înseamnă că temerile de tirania unui stat puternic și de despotismul majorității sunt nefondate. Acestea trebuie totuși să fie privite în contextul altor pericole.

Experiența nazismului în Europa a dus la impunerea de constrângeri legale asupra voinței democratice a majorității. Au slujit pentru aceasta Curțile Constituționale, care aveau rolul de a supraveghea democrația, ca să nu comită suicid, așa cum s-a întâmplat în cazul Republicii de la Weimar. Cu timpul, acestea au început să treacă *dincolo* de rolul ce le fusese încredințat, și să interpreteze nu numai litera, ci și „spiritul” Constituției, ceea ce le-a făcut să treacă mult dincolo de atribuțiile prevăzute de creatorii lor.

Putem observa un proces similar în Statele Unite, unde întregul sistem judecătoresc, în special Curtea Supremă, încearcă în permanență să-și extindă competențele în dauna reprezentării politice și politiciii ca atare. Legislația care pierde fundamentul puternic al normelor general acceptate, definite drept lege naturală, se lipsește, în același timp, de restricțiile care rezultă din aceasta. Autoritatea sa suferă o atrofie, față de care răspunsul ei este extinderea continuă a sferelor sale de acțiune și asumarea de noi și noi competențe.

Pericolele pozitivismului juridic

Experiența celui de-al Doilea Război Mondial a impus contestarea dogmei pozitivismului juridic, ce domnea înainte pe continent. Teza sa principală spunea că legea este voința suveranului, iar sistemul moral și cel juridic operează în ordini complet diferite. Adoptând o jurisprudență astfel concepută, nu era posibilă judecarea criminalilor naziști, care acționaseră în conformitate cu legislația celui de-al Treilea Reich, și nici ca această legislație să fie supusă unei critici fundamentale.

Mai mult decât atât, procesul de la Nürnberg părea să încalce o normă sacră de drept, „*lex retro non agit*” (legea nu este retroactivă). Acestor îndoieli le-a răspuns filosoful juridic german Gustav Radbruch, introducând categoria de „*fărădelege legiferată*”. Acest lucru nu înseamnă doar o lege nedreaptă, ci o lege care este făcută cu contestarea conștientă a ideii de justiție.

Cel de-al Doilea Război Mondial a trebuit să ducă la respingerea pozitivismului juridic dur, care funcționase înainte, de la John Austin, trecând prin Hans Kelsen. Noile sale versiuni, în ediția lui Herbert Hart sau Joseph Raz, s-au îndepărtat de la dogmele pozitivistice, nu au subliniat importanța dominantă a voinței suveranului, nici diferențe radicale între sistemul juridic și cel moral. Hart este cel care a spus că dacă societatea nu se vrea a fi un club de sinucigași, atunci sistemul ei normativ trebuie să reflecte un minim de drept natural.

Se poate considera că pozitivismul juridic tradițional a fost o tentativă, tipică pentru acele vremuri, de a construi un sistem științific de reglementări, și prin urmare, închis și auto-suficient, care respingea legea naturală ca pe relicva unei concepții pre-științifice, religio-mitologice asupra lumii. În urma experienței devastatoare a nazismului, unii gânditori anterior favorabili pozitivismului, cum ar fi Radbruch, au înțeles că trebuie să se revină la o anumită formă de drept natural. În general însă, a domnit convingerea că apărarea împotriva despotismului puterii constă în independența sistemului judiciar, având drept element Curțile Constituționale, dar și în normele universale cuprinse în drepturile omului și în crearea unei legislații supra-naționale pe baza acestora.

În mare măsură a dispărut conștientizarea faptului că atât normele constituționale, cât mai ales cele supra-naționale, garantate în drepturile omului, trebuie să aibă un anumit fundament, și să rezulte dintr-o anumită concepție asupra omului și a lumii. Se pare că nimeni nu se preocupa atunci de aceasta, peste tot dominând spiritul pragmatismului.

Drepturile omului și evoluția lor

Nu întâmplător, drepturile omului sunt numite astăzi „*religia seculară a timpurilor moderne*.” Și, așa cum se întâmplă cu *Ersatz*-urile (înlocuitorii, n.t.) religiei, se încurcă în contradicții.

Drepturile omului pot fi deduse din legea naturală. Ele sunt atunci un element dintr-o ordine mai largă și derivă din ideea de dreptate. Expunerea lor a fost un efect al apariției liberalismului, care a redirecționat gândirea juridică și politică asupra subiectului uman individual, iar ordinea politică a dedus-o dintr-un contract social, adică dintr-un acord ipotetic al tuturor pentru crearea unui anumit sistem de putere.

Această schimbare a avut un caracter fundamental. De la dreptul obiectiv, care indica regulile funcționării lumii, și deci și a omului integrat în ea, și, în același timp, considera pedeapsa drept o reacție adecvată față de încălcarea acestora, accentul a fost mutat pe dreptul subiectiv, subliniindu-se drepturile individului uman. În general, însă, clasicii liberalismului nu au contestat ordinea din lume, adică legea naturală.

Termenul „drepturile omului” a apărut pentru prima dată în *Codul de Legi al Statului Virginia* în anul 1776. Astfel de drepturi i se cuvin fiecărui om, prin naștere, și se află mai presus de politică. John Locke, cel care a scris despre acestea în *Două tratate despre cărmuire* (1690), le-a denumit „*drepturi naturale*” și a arătat că ele trebuie să ocrotească viața, sănătatea, libertatea și proprietatea. În Constituția Americană, acestora li se adaugă și dreptul la „*căutarea fericirii*”. De fapt, până la mijlocul secolului al XX-lea domnea un consens general cu privire la domeniul lor de aplicare.

În anul 1945, încă în umbra celui de-al Doilea Război Mondial, organizația care a fost creată ca o încercare de răspuns față de tragedia lui, adică ONU, subliniază necesitatea acestora în documentul său constitutiv, *Carta Națiunilor Unite*. Trei ani mai târziu, adoptă Declarația Universală a Drepturilor Omului. Ea se compune din 30 de articole. Primele 20 pot fi considerate drepturi naturale ale omului, înscrise în reglementări concrete. Articolul 21 este un fel de manifest democratic, ce identifică drepturile civile cu sistemul democratic. Următoarele nouă sunt un ansamblu de largi revendicări ținând de economie, politică și cultură.

Noile generații de drepturi ale omului au apărut ca o consecință a evoluției pe care a parcurs-o gândirea politică occidentală, inclusiv liberalismul însuși. Creșterea predispozițiilor de stânga a dus la considerarea drepturilor clasice ale omului ca fiind „*abstracte*” și chiar ca „apărătoare ale ordinii *exploatării capitaliste*”. Adepții unor astfel de opinii au susținut că nu se poate beneficia de adevărata libertate, și nici chiar de viață, fără satisfacerea nevoilor elementare economice și sociale. Făcând abstracție de gradul de îndreptățire al acestei abordări, trebuie să atragem atenția asupra **diferenței fundamentale, calitative**, dintre drepturile clasice ale omului și „*noile generații*” ale acestora: revendicări *economice* și drepturi *colective*.

Primii care au extins drepturile omului la drepturile sociale au fost iacobinii. În anul 1793, ei au introdus „*Declarația Drepturilor Omului și Cetățeanului*” în versiunea lor (prima provenind din anul 1789), ce garanta, printre altele: dreptul la muncă – și la îngrijire, în cazul incapacității de a munci. Aceasta se întâmpla în momentul apogeului terorii revoluționare.

În 1961, statele membre ale Consiliului Europei au adoptat Carta Socială Europeană. În 1966, Adunarea Generală ONU a adoptat două acorduri internaționale privind drepturile: Pactul Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale și Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, care au intrat în vigoare în 1976. În plus, a promulgat un număr mare de convenții în această privință.

În prezent, sunt propuse noi generații ale acestora, chiar și în Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale, parte integrantă a Tratatului Constituțional UE, care, după respingerea acestuia, a fost anexată – ca non-obligatorie, deși semnată de aproape toate țările – la Tratatul de la Lisabona, de fapt, introducând propunerile constituției eșuate. Proliferează noi și noi „*drepturi*”: reproductive, ecologice, drepturi ale copiilor, și chiar ale animalelor.

Revendicarea ca drept

Drepturile tradiționale ale omului erau menite să-l apere împotriva despotismului puterii și să-i impună acesteia limitări. Prin urmare, au un caracter negativ și relativ ușor de determinat. Pot fi considerate norme universale. Viața, libertatea, un anumit nivel de garantare a proprietății asupra a ceea ce s-a dobândit în conformitate cu legea, sunt indispensabile pentru funcționarea și dezvoltarea omului, indiferent de civilizația în care trăiește.

Acestea sunt reguli condiționate. Oricine le încalcă și, în sens mai larg, încalcă regulile de drept, poate fi lipsit de proprietate, de libertate, iar în cazuri speciale, de viață. De asemenea, în situații excepționale, comunitatea politică are dreptul de a le limita.

Drepturile civile au un caracter diferit. Cele recunoscute la articolul 21 din *Declarația Universală* adoptă drept normă sistemul democratic, prevăzând dreptul de a participa la alegeri regulate, universale și secrete. Se poate considera că, în cultura noastră, aceasta este o regulă politică ce funcționează, deci este justificată. Aceasta presupune, însă, o serie de condiții prealabile, fără de care ea se poate transforma în propria-i parodie, și poate duce la efecte radical diferite de cele scontate. Alegerile în țări fără o identitate civică au devenit o ocazie pentru ca un anumit grup (națiune, trib) să-și impună voința comunității generale, și, sub pretextul aplicării formale a democrației, care în sistemul social respectiv funcționează defectuos, au fost de multe ori distruse structurile sociale tradiționale, care acționau acolo.

Revendicările sociale trebuie să fie, prin natura lucrurilor, arbitrare. Care este nivelul de trai adecvat? Ce înseamnă asistență medicală, sau învățământ gratuit? Și ce înseamnă „*drept la muncă*” și cum ar trebui ca statul să îl asigure tuturor? Aceste așa-numite drepturi sunt particulare, iar tentativa de a le universaliza este utopică. Unul este standardul decent de trai în Sudan și altul în Elveția. Nu pentru că sudanezii ar fi o specie inferioară de oameni, ci pentru că standardul de viață al elvețienilor, acumulat de-a lungul secolelor, le-a creat acestora alte așteptări și alte posibilități de a le pune în aplicare.

Se poate, într-adevăr, considera că foamea fără vină este un scandal moral-politic și lumea ar trebui să facă tot posibilul pentru a o elimina, dar nu există pentru aceasta vreo rețetă. Ajutorul extern trebuie să treacă prin instituțiile locale, într-o oarecare măsură responsabile pentru starea țării în care domnește foametea. Un astfel de ajutor poate, prin urmare, servi la consolidarea acelei politici dezastruoase, care a cauzat nenorocirea. Cunoaștem, din secolul XX, câteva exemple de ajutor internațional care a consolidat regimuri criminale. Controlul exercitat de către donatori asupra distribuției pe plan național ar însemna subordonarea țării respective față de aceștia. Instituțiile internaționale funcționează prost etc.

Revendicările sociale se raportează la situația cantității limitate de bunuri în care omul funcționează, și ridică întrebarea privind regula redistribuției. Se vor dedica mai mulți bani îngrijirii sănătății, sau poate educației, sau justiției, sau armatei? Puterii i se pot impune anumite restricții, dar nicio reglementare nu o poate dota cu mijloace materiale. Cineva trebuie să plătească pentru așa-numitele beneficii „*gratuite*”, altfel spus: trebuie ca mai întâi să fie luate de la cetățeni resursele, pentru ca, mai apoi, ele să fie redistribuite. Întotdeauna, aceasta se leagă de întrebări ca: în ce măsură statul poate dispune de proprietatea privată și interveni în viața cetățenilor, pentru a duce o politică redistributivă eficientă? Reflectând la gradul aplicării acesteia, trebuie să cântărim, de asemenea, consecințele negative inevitabile pe care trebuie să le declanșeze, printre altele, extinderea instituțiilor birocratice, care au tendința de a deveni independente, și de a înghiți tot mai multe resurse.

Toate acestea, mai ales într-un sistem democratic, se află în domeniul politicii, adică al preocupării pentru binele comun. Comunitatea cade de acord asupra metodelor optime de auto-organizare, în condiții care se schimbă. Intervențiile legislative în politică duc la limitarea acesteia, și, astfel, la lipsirea de autodeterminare a cetățenilor, în locul cărora cineva vrea să decidă, odată pentru totdeauna, și să le planifice viața.

Pentru apărarea autonomiei persoanei umane pot fi – și, probabil, trebuie – impuse constrângeri permanente și universale oricărei guvernări (chiar democratice). Apărarea demnității umane, într-o anumită măsură, trebuie exclusă din domeniul politicii. Totuși, aceasta este o abordare model și știm că, în cazuri speciale (stare excepțională), astfel de norme trebuie să fie, de asemenea, reduse. Cu toate acestea, în general, ele sunt relativ evidente.

Revendicările sociale sunt contrariul unei astfel de evidențe. Drepturile social-economice sunt o încercare de a impune modelul de stat social-democrat, ceea ce vine în contradicție cu convingerile democratice declarate în altă parte de către susținătorii acestuia. Acesta este un atac la drepturile fundamentale ale cetățenilor, o limitare a libertății lor politice și o încercare de a decide în locul lor chestiuni fundamentale din acest domeniu.

Clientul, membru al colectivului

În cazul așa-numitelor drepturi sociale, se schimbă de asemenea, fundamental, modul în care este considerată persoana umană. Drepturile clasice ale omului îl consideră pe acesta drept un subiect a cărui demnitate trebuie protejată *împotriva* intervenției puterii. Drepturile sociale îl reduc la rolul de *client imatur*, care trebuie luat în grijă. Într-adevăr, aceasta este o problemă constantă a statelor bunăstării, care creează atitudini de pasivitate și de revendicare. Subminează legăturile tradiționale ale comunității, care, la scară socială, se sting, dacă nu au și rațiuni materiale. Înainte, obligația de a se îngriji de cei inapți de muncă revenea familiei, comunității religioase sau vecinilor. Odată cu preluarea acestor angajamente de către stat, aceste instituții sociale de bază își pierd una dintre rațiunile majore ale existenței lor, ceea ce nu poate să nu le influențeze situația.

Pentru ca statul să poată îndeplini îndatoriri sociale, el trebuie să se extindă radical și să creeze un larg aparat de control, care să permită verificarea status-ului cetățenilor. Trebuie să le verifice situația reală a proprietății, precum și posibilitățile de câștig. Această supraveghere, care pretinde tot mereu noi și noi competențe, înseamnă că statul îi ia pe cetățeni sub tutelă. Relația dintre tutore și persoana aflată în grijă nu este una simetrică. Într-un astfel de sistem, puterea trebuie să adopte o atitudine paternalistă.

Indicarea acestor dependențe nu înseamnă că ar trebui să renunțăm la toate elementele statului bunăstării. Trebuie totuși să fim conștienți de costurile și de consecințele sale. Probabil, o parte considerabilă a acestor funcții poate fi preluată de instituții neguvernamentale. Și, mai ales, chiar considerând ca legitime unele revendicări sociale, trebuie să ne dăm seama că ele aparțin sferei politicii, și nu constituie drepturi naturale. În același timp, mediile formatoare de opinie dominante astăzi se străduiesc, din păcate cu succes, să mai impună o generație de drepturi ale omului, încă și mai îndoielnică, reprezentată de drepturile colective.

În realitate, drepturile comunității fie pot fi derivate din drepturile fundamentale ale omului, fie vor începe să intre în conflict cu acestea, iar uneori chiar în contradicție directă.

Un caracter diferit îl are dreptul națiunii la auto-determinare. Comunitatea care locuiește într-un anumit teritoriu are dreptul de a-și crea propriul stat. Dar chiar și în acest caz, putem vedea potențialele conflicte dintre diferite grupuri care aspiră la aceleași ținuturi. Mai mult decât atât, acest drept, cel mai natural dintre drepturile colective, este în ultimul timp tot mai subminat de alte revendicări din același val, mai ales de acelea care scot în relief, la scară tot mai largă, drepturile minorităților. Drepturile clasice ale omului nuanțau, într-o anumită măsură, aceste tensiuni, considerând persoana umană ca subiect cu o natură identică, indiferent de sex, rasă sau de cultura în care se formează. Din acest motiv, în chestiunile fundamentale, el trebuie să fie tratat în același fel. Drepturile colective se îndepărtează de la aceste principii și, de la început, creează germenii unor potențiale tensiuni.

Ele rezultă din premiza că persoana umană este determinată de apartenența la colectiv, care, prin aceasta, începe să joace rolul subiectului. Conform acestei abordări, omul trebuie să fie considerat în primul rând ca reprezentant al unui anumit grup: de *gender*, rasial sau sexual. Contradicția față de drepturile clasice ale omului este, în acest caz, izbitoare.

Acțiunile în favoarea minorităților dezavantajate (uneori, aceste minorități sunt convenționale, ca atunci când feministele încearcă să plaseze în acest rol totalitatea femeilor)

sunt numite „*discriminare pozitivă*”. Deja acest termen trebuie să trezească întrebări din punctul de vedere al drepturilor naturale, doar este vorba de o tratare inegală, adică de privilegii pentru un anumit grup, numai din rațiunea apartenenței la acesta. Am putea să le acceptăm ca soluții politice temporare care să reducă inegalități statornicite în timp, totodată fără a uita caracterul lor fundamental nedrept. A vorbi în acest caz de „*drepturi*” este un abuz ieșit din comun. Și, chipurile, acestea ar trebui să fie drepturi universale.

Egalitatea în fața legii, care decurge din drepturile clasice ale omului, nu impune puterii niciun fel de obligații suplimentare. Drepturile colective pretind acțiuni specifice, croite la scară largă, adică o inginerie socială, care să ducă la depășirea situației de până acum a grupurilor dezavantajate (ca să nu mai discutăm aici cât de justificată este această evaluare și cât de reală este această identificare de grup). În acest caz, ca și în cazul revendicărilor sociale, limbajul „*drepturilor omului*” devine un abuz ideologic evident.

La fel de evident este caracterul ideologic în cazul unor noi „*drepturi*”: reproductive, ecologice, sau drepturi ale copilului.

Împotriva familiei

Drepturile copilului, ce se găsesc, printre altele, în Carta Europeană a Drepturilor Fundamentale, pot fi luate ca studiu asupra felului cum este concepută astăzi legea. „*Ei [copiii] pot să-și exprime opiniile în mod liber. Aceste opinii vor fi luate în considerare în problemele care îi privesc, în conformitate cu vârsta și maturitatea lor.*”

Ce înseamnă această recomandare și ce relație are cu legea? De ce un lucru de o asemenea naivitate și, în același timp, opacitate, se găsește într-un document intitulat atât de pompos și de obligatoriu? Această prevedere aparent lipsită de sens (cine și pe ce bază stabilește „*gradul de maturitate*” și „*ia în considerare*” ?), reprezintă o bună ilustrare a tendinței de a reglementa de sus în jos totalitatea realității umane, precum și de a impune ca drepturi puncte de vedere ideologice. În plus, această formă caracteristică, impersonală, tipică documentelor cu coloratură ideologică, lasă puterii uriașe oportunități de acțiune arbitrară.

Recunoașterea unui drept al copiilor de a se pronunța în problemele lor și a faptului că această pronunțare, în funcție de maturitatea copilului, ar trebui să fie luată în considerare, pare să fie o poziție concordantă cu bunul simț, care, mai mult sau mai puțin, este acceptată în cele mai multe familii. Presiunea pentru a face din ea un drept legiferat îi schimbă caracterul.

Aceasta nu este o schimbare nevinovată. Chiar dacă, precum în cazul Cartei Europene, apare rezerva că aceste dispoziții se vor aplica „*în conformitate cu legile naționale ce reglementează exercitarea acestui drept*”. Ne putem întreba: atunci, de ce mai apar, de vreme ce în toate sistemele juridice aceste chestiuni sunt, într-un fel sau altul, reglementate? În realitate însă, ele deschid ușa pentru impunerea unui anumit standard întregii Europe. Această metodă se practică în UE încă de la înființarea ei.

Prevederea din Cartă introduce un arbitru ipotetic între părinți și copii. Dreptul copiilor de a-și exprima opiniile și obligația de a le lua în considerare, impun o îndatorire în primul rând ocrotitorilor lor naturali. Puterea primește astfel autoritatea ingerinței în relația dintre părinți și copii, ceea ce înseamnă încălcarea esenței relațiilor de familie și caracterului lor primordial. Într-o direcție asemănătoare se îndreaptă toate tentativele juridice de „*combatere a violenței în familie.*”

Pentru că nu este vorba, în acest caz, de patologie. În cazul patologiei, adică față de încălcări ale unor norme de bază, legea trebuie să intervină în orice instituție, inclusiv în familie. Prevederea din Carta Europeană (sau cele din alte legi pentru combaterea violenței în familie) se îndepărtează totuși de această concepție, și este un exemplu de abordare utopică a legii care, dorind să reglementeze totul, începe să distrugă toate celelalte instituții sociale, în special pe acelea care, fiind primare, ar trebui să constituie pentru ea o restricție naturală. Autoritatea părinților este înlocuită cu autoritatea legii. Acesta este un nou pas ideologic pe calea diminuării rolului instituției de bază, care este familia, în lumea contemporană.

Această stare de fapt atrage după sine anumite consecințe. Una dintre ele este practica, astăzi mult mai ușor aplicată de către instanțe, de a lua copiii de la părinții lor. Iată un exemplu semnificativ. A avut loc în Polonia, dar reflectă procese mai largi.

Cu mai puțin de trei ani în urmă, unei familii de la țară, care își crescuse deja trei copii, instanța i-a luat fiica nou-nascută. A motivat aceasta prin faptul că părinții nu sunt capabili să aibă grijă în mod corespunzător de un nou copil, căruia îi va fi mai bine într-o familie de plasament. Decizia instanței a fost menținută după primul proces și abia valul de indignare care a cuprins Polonia a avut ca rezultat revenirea, după două luni, a copilului la părinții săi.

Cu ocazia nașterii, fără a i se cere permisiunea, mama copilului a fost sterilizată. Ea a aflat de acest lucru din biletul de ieșire pe care l-a primit când a părăsit spitalul.

Decizia de a lua copilul de la părinți a fost luată de instanță la cererea unui asistent social, care a declarat că în casă este dezordine, mama nu se descurcă, și, probabil, este retardată psihic, iar tatăl are deja 63 de ani, se ocupă de fermă și nu o ajută prea mult. Alți observatori, printre care autoritățile și reprezentanți ai unor instituții locale (direcția școlii, preotul paroh) spuneau altceva și, mai ales, subliniau grija părinților pentru copii și puternicele legături emoționale reciproce. Nimeni nu a susținut că familia, căreia i s-a luat copilul, ar fi patologică. Instanța a cântărit dacă în casă ordinea este „*corespunzătoare*” și dacă îngrijirea copilului va fi „*adecvată*”. A considerat că are competența de a decide cu cine îi va fi mai bine copilului. A decis că trei copii în acea familie sunt deajuns, iar micuței Róza îi va fi mai bine într-o familie cu un standard material mai ridicat. Se poate considera că făcut apel la singurul criteriu măsurabil ce îi stătea la dispoziție.

Mai trebuie oare să căutăm alte dovezi ale patologiei funcționării sistemului de justiție contemporan sau, în general, mai trebuie să comentăm cazul? Se pare că trebuie.

În discuția care s-a creat în jurul cazului, au apărut uimitor de multe opinii care cereau ca el să fie tratat pragmatic, adică să se ia în considerare dacă decizia instanței nu este cea mai favorabilă pentru micuța Róza. Erau opinii ale unor oameni educați, constituind clasa superioară. Nu are rost să intri în polemici cu astfel de judecăți, care conduc la afirmația că orice copil ar trebui întotdeauna dat unora mai bogați. Este important de remarcat câtă devastare a produs deja îndepărtarea de la legea naturală, adică de la norma evidentei și indiscutabilei funcții primordiale a familiei. Acesta este reversul ingineriei sociale, care încearcă să ordoneze întru totul realitatea socială. Normele și instituțiile naturale trebuie să fie înlocuite cu ceva. Acest ceva întotdeauna va fi atotputernicia autorităților. În acest caz, a judecătorilor, care nu văd nimic nepotrivit în a-și asuma atribuții divine.

Este semnificativ faptul că apărarea acestei familii de la țară, apărare care în cele din urmă i-a readus copilul, nu a fost o campanie organizată de către cele mai vocale medii ale opiniei

publice din Polonia de astăzi. Societatea a reușit să se opună arbitrariului judecătoresc, în mare parte datorită „*lipsei de modernitate*” a Poloniei, adică atașamentului relativ puternic pentru familie și rolului Bisericii Catolice din această țară. În alte împrejurări, judecătorii, probabil, ar fi reușit să-și apere poziția de arbitru cvasi-dumnezeesc.

Ciocanul ideologic

De altfel, nu numai judecătorii aspiră la un astfel de rol. Doctorii care, fără să o întrebe, au sterilizat-o pe mama copilului, au considerat că o nouă sarcină ar putea fi periculoasă pentru ea și, nefiind siguri că ea înțelege importanța riscului, au luat decizia cu de la sine putere. Instanța nu a văzut în aceasta nicio încălcare a legii, deși fusese comisă în mod clar, iar dezbaterea publică s-a concentrat în cea mai mare măsură asupra întrebării: avea oare rost să fie întrebată mama când lucrurile erau atât de clare? Că doar de o parte se afla profesionalismul unor autorități medicale, iar de cealaltă – mama, nu foarte înzestrată intelectual.

Cu acest prilej, s-a manifestat încă un aspect al tendinței cultural-ideologice dominante în Occidentul contemporan. Utopica închipuire că realitatea socială ar putea fi planificată trebuie să presupună existența unor specialiști, care ar deține algoritmi pentru soluționarea problemelor umane, și, prin urmare, ar trebui să aibă autoritatea de a le aplica.

Regulile nescrise ale moralității și obiceiurilor, ce s-au statornicit de multe generații, prin natura lor, sunt plastice și pot reacționa la schimbarea condițiilor realității. Dreptul natural indică numai principiile la care facem referire atunci când construim, sau, mai degrabă descoperim, normele dreptului legiferat, ce au în mod necesar un caracter larg.

Gândirea utopic-ideologică încearcă să planifice lumea în detaliu. Ea trebuie să se substituie legii naturale și ordinii morale rezultate din aceasta, dar și regulilor ce țin de cutumă, și convențiilor culturale, care sunt deja mult mai particulare.

Nu este de mirare deci că apărătoarea deciziei sterilizării mamei a fost o feministă vocală, profesor de etică. Nu a deranjat-o evidentă încălcare a demnității victimei. Catolică, mamă cu mulți copii, nu se potrivea idealului feminist al feminității, și deci mutilarea ei de către medici, privarea ei de demnitate și de libertate, feminista în chestiune a considerat-o ca pe o acțiune în direcția „*eliberării*” femeii de „*constrângerea*” nașterii. Conform ideologiei feministe, femeile care optează pentru vocația de mamă sunt victime ale presiunii sociale. În

scopul de a le elibera de aceasta, după cum se vede, pot fi acceptate măsuri extreme.



Conceptul de demnitate, de care de asemenea se abuzează în noul jargon ideologic – detașat de sensul său clasic, înrădăcinat în legea naturală – încetează să mai aibă semnificație și devine o formulă ideologică arbitrar construită.

În acest caz concret, vedem cât de ușor este ca într-o lume lipsită de punctele tari de referință pe care le constituie legea naturală și recunoașterea

rolului primordial al unei instituții cum este familia, să se producă abateri în direcția unor acțiuni care amintesc de eugenie.

Numărul de copii care au fost luați de la părinți în Polonia este mare. Legea, care în această chestiune ar trebui să-i ocrotească pe cei mai vulnerabili, adică pe copii, se întoarce de regulă împotriva mediilor mai slabe, mai sărace, care nu știu să se apere, aceluia care „*nu pot avea grijă în mod corespunzător*”, după cum apreciază, din poziția lor atotștiutoare, judecătorii. Contrar aparențelor, aceasta este regula experimentelor stângiste, al căror scop declarativ este apărarea celor mai săraci și mai slabi.

Tot prin apărarea celor mai slabi sunt motivate legile privind „*mobbing-ul*” sau „*molesting-ul*” – este semnificativ faptul că în limba poloneză, ele funcționează în copiiile lor grotești din limba engleză. Primele sunt menite să apere angajatul împotriva abuzului din partea angajatorilor sau superiorilor. Este evident că astfel de acțiuni, în cazul în care depășesc o anumită limită, sunt penalizate de legile tradiționale care interzic ofensa și ultrajul. Extinderea lor și repetarea în versiune amănunțată, cu referire la o relație socială concretă, este o expresie a tendinței utopic-ideologice de a reglementa riguros toate domeniile vieții. Nu suntem capabili să eliminăm în acest fel formele mai perfide de violență, dar cu siguranță acționăm spre distrugerea moravurilor care apară împotriva ei, dereglăm modalitățile specifice întreprinderilor de a organiza lucrul și stricăm legislația.

Chiar și mai izbitor, se manifestă aceste fenomene în cazul normelor care vizează molesting-ul, adică un comportament inadecvat, motivat sexual. În mod tradițional, ele erau reglementate în principal prin convenții morale, și numai încălcarea lor radicală putea fi considerată ca fiind o insultă inclusă în codul penal – nu este vorba aici de violența sexuală comună, care era considerată o infracțiune gravă. Încercarea de cuprindere juridică a acestei materii cât se poate de complexe a relațiilor interumane distruge spontaneitatea și creează un nou tip de violență, întrucât devine cu ușurință un instrument de șantaj. Pune sub semnul întrebării, de asemenea, unul dintre principiile fundamentale ale dreptului: prezumția de nevinovăție.

Aceste reguli sunt expresia concepției utopice a eliminării din lumea umană, cu ajutorul legii, a oricăror forme identificate cu dominația și cu violența. Ca de obicei, acest tip de acțiune duce la consecințe inverse celor plănuite: nu reduce cantitatea de violență, dar în schimb dereglează modalitățile, structurate de generații, prin care ea putea fi atenuată; în plus, generează noi forme de violență, și adâncește anomia ce afectează societatea contemporană.

Legea ar trebui să intervină în situații specifice și în cazul conflictelor pentru a căror reglementare nu sunt suficiente morala și obiceiurile. Legea înțeleasă utopic încearcă să elimine orice rău, și, prin urmare, în mod necesar, trebuie să adopte o formă ideologică. Deoarece lumea tradițională este plină de violență și de comportamente umane inadecvate, atunci ea trebuie respinsă, sau, cel puțin, transformată radical, iar instituțiile sale cheie trebuie transformate astfel încât să devină de nerecunoscut.

Iată un exemplu al unui astfel de proiect, convenția „*cu privire la prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și a violenței domestice*” (așa numita CAHVIO), pe care la 11 mai 2011 a adoptat-o Consiliul European. Aflăm din ea că sexul este un construct social și statele trebuie să promoveze schimbări în modelele sociale și culturale de comportament al bărbaților și femeilor, în vederea eradicării prejudecăților, obiceiurilor, tradițiilor și tuturor celorlalte practici bazate pe rolurile stereotipe ale bărbaților și femeilor.

În acest caz, considerarea legislației drept un instrument al revoluției este declarată de-a dreptul. La o astfel de funcție a acesteia fac apel, de asemenea, toate normele derivate din

regulile așa-numitei corectitudini politice. Principiile acesteia alcătuiesc corpul noii ideologii, care trebuie să fie impusă de sus ca normă obligatorie.

Interesele ecologice

La rândul lor, drepturile ecologice se trag din dorul utopic de a transfera totalitatea problemelor umane pe terenul unor norme de drept clare, legiferate, și de a le rezolva juridic, odată pentru totdeauna. Ele par să facă referire, din nou la lucruri evidente. Cu toții ne dorim să trăim într-un mediu ecologic curat, nedegradat. Se pare, totuși, că până și examinarea stării acestuia, ca să nu mai vorbim de abordarea amenințărilor reale la adresa lui, provoacă tot felul de probleme.

De câteva decenii suntem bombardați cu rapoarte alarmiste și apeluri privind starea mediului nostru înconjurător. Probabil primul astfel de raport, intitulat *Limitele creșterii*, alcătuit de către grupul de experți al Clubului de la Roma în 1972, prevedea că toate resursele importante de pe pământ vor fi epuizate până în 1995. Membrii clubului susțin că aceasta nu s-a întâmplat, datorită faptului că prognozele lor au fost luate în considerare – dar argumentul este greu de luat în serios.

În anii '80 am fost asigurați, și în general am crezut, că gaura de ozon cauzată de utilizarea de către noi a freonilor va duce la distrugerea atmosferei și la un dezastru ecologic. Ca urmare a acestor convingeri, a fost semnată în 1985 Convenția de la Viena privind protecția stratului de ozon. Occidentul a oprit utilizarea freonilor pentru fabricarea de frigidere, care au fost trimise în China. Din perspectiva de astăzi, putem avea îndoieli serioase cu privire la validitatea acestor rapoarte alarmiste, dar nu există nici o îndoială că unele companii, care investiseră în lupta împotriva găurii de ozon, au câștigat o mulțime de bani din adoptarea noilor soluții tehnologice.

Astăzi trăim în epoca luptei împotriva încălzirii globale. Toate datele, și mai ales bunul simț, care ne permite să le analizăm, indică faptul că impactul uman asupra fenomenelor climatice are o importanță minimă. E suficient să comparăm fapte necontestate: CO₂ reprezintă doar câteva procente din gazele cu efect de seră, iar omul emite doar câteva procente din totalul de dioxid de carbon din atmosferă. Ca să nu mai vorbim de faptul că mulți oameni de știință pun sub semnul întrebării, în general, orice influență decisivă a gazelor cu efect de seră asupra temperaturii pământului. Au fost dovedite o serie de fraude, de care s-au folosit luptătorii împotriva emisiilor de CO₂. Famosul grafic sub forma „bățului de hockey”, care era menit



să arate creșterea în salt, nemaiîntâlnită anterior, a emisiei acestui gaz în ultima vreme, s-a dovedit a fi o manipulare, pentru că nu ținea cont de alte timpuri, în care, fără intervenție umană, cantitatea de dioxid de carbon din atmosferă era mult mai mare decât în prezent.

În ciuda acestora, și multor altor zeci de motive de îndoială, UE a adoptat măsuri drastice pentru reducerea emisiilor de CO₂, care au lovit mai ales țările sale recent intrate (în special Polonia) și aduc mult câștig firmelor din vechea Europă, crescând competitivitatea țărilor lor pe piața internă.

Desigur, ecologia nu înseamnă numai beneficii pentru corporațiile prevăzătoare și minunate poziții și apanaje pentru indivizii și grupurile care se angajează în ea. Ea este, de asemenea, o ideologie contemporană de o extraordinară intensitate a angajamentului credincioșilor, care dovedește încă o dată că, acolo unde religia este pe moarte, încep să domnească superstițiile. Ca orice ideologie, este un excelent vehicul al luptei pentru putere, ca și un instrument pentru a face afaceri, lucruri care sunt posibile numai prin implicarea fanatică a unei mulțimi de credincioși. Ea inițiază și aprinde toată industria ideologică, ce devine trambulina carierei multor persoane și grupuri, ceea ce nu exclude câtuși de puțin sinceritatea atitudinilor lor.

Cel mai mult ne place să credem în ideile care ne aduc un anumit avantaj. Această stare de lucruri trebuie luată în considerare și de către oamenii politici raționali și onești, care pot fi cu ușurință compromiși sub sloganul atitudinii antiecologice și acuzațiilor că ar acționa în interesul marilor afaceri. Cumva, informația despre felul cum marile afaceri se folosesc de eco-amoc, nu ajunge să fie conștientizată de opinia publică.

Problema organizațiilor supranaționale

Campaniile ecologiste evidențiază riscurile asociate cu funcționarea instituțiilor transnaționale. Înființate în scopuri nobile, organizate, în multe cazuri, de către idealști dezinteresați, se alienează rapid și încep să lucreze în interesul politic și material al grupurilor din care sunt constituite. Marile campanii, precum cele ecologiste, sunt pentru ele metoda ideală de a-și extinde sferile de influență și de a obține noi resurse. Lupta contra emisiei de CO2 oferă mai mult decât suficiente exemple în acest sens. Sub lozinci nobile, are loc o luptă nemiloasă împotriva adversarilor, diverse lobby-uri își aranjează interesele etc.

Problema privește nu numai campaniile individuale, ci natura însăși a activității unor astfel de instituții.



Funcționarea Organizației Națiunilor Unite furnizează o mulțime de dovezi ale degenerării acestei organizații, care a deviat în mod fundamental de la ideea ce constituia rațiunea ei de a exista. Încredințarea conducerii Comisiei ONU pentru Drepturile Omului Libiei lui Muammar Gaddafi, despotul sângeros, sprijinitor al terorismului global și persecutor al opoziției din țara lui, a fost numai o demonstrație, poate

cea mai spectaculoasă, a acestui fapt. Un alt exemplu este modul de funcționare al UNESCO (Organizația ONU pentru Educație, Știință și Cultură), care nu doar consumă cea mai mare parte a fondurilor pentru nevoi interne, dar, în repetate rânduri, sub stindardul apărării țărilor Lumii a Treia, a încercat să introducă un fel de cenzură globală.

Aceste procese rapide de degenerare a organizațiilor internaționale sunt legate probabil de lipsa de supraveghere asupra lor din partea opiniei publice care, în privința instituțiilor statale, de bine, de rău, funcționează totuși. Foarte probabil, un lucru atât de puțin concret ca „*opinia publică mondială*” este mult mai ușor de manipulat de către lobby-urile puternice decât opinia publică dintr-o țară anume, mult mai conștientă de rolul ei (și de interesele ei), ceea ce nu înseamnă că această opinie publică nu este, în prezent, manipulată, chiar și în țările care se bucură de libertate. Trăim într-o eră a relaxării standardelor, care ne este vândută drept rod al progresului moral și civilizațional. Totuși, opinia publică este mult mai

ușor de manipulat în mod arbitrar, dacă ea nu are fundamentul unei comunități conștiente de interesele sale.

În situația în care nu există reguli tari, care să facă posibilă evaluarea atitudinilor și comportamentelor, și nu există nici vreo comunitate, care să poată verifica funcționarea grupurilor și entităților, este mai ușor să se dezvolte corupția, înțeleasă în sens larg, aceasta găsim-o și, în plus, și o argumentare ideologică, doar este vorba de țeluri vrednice de laudă, la scară globală. Acțiunile umane, în lipsa unui control extern, au fost întotdeauna mult mai expuse la ispite, ceea ce s-a văzut în diferitele excese ale colonialismului, probabil, cel mai bine cuprins artistic în *Inima Întinericului* de Joseph Conrad. Astăzi, din fericire, tipul de oportunități care se deschideau în fața lui Kurtz nu există, dar asemănarea atitudinii noilor stăpâni ai destinului nostru cu personajul de ficțiune al lui Conrad este uimitoare.

Reprezentanții instituțiilor internaționale, prin natura lucrurilor, intră în conflict cu autoritățile statelor suverane. Desigur, ei au o altă atitudine față de aceia care sunt capabili să profite de aceste organizații pentru a-și realiza interesele lor. Cel mai bun exemplu al acestui fenomen este, de ceva timp, funcționarea UE. Instituțiile europene, în prezent, lucrează împotriva suveranității statelor mai slabe, adesea în interesul duplei dominante, germano-franceze.

Uitarea legii naturale

Organizațiile internaționale și dreptul internațional sunt privite și promovate ca reprezentând un nou nivel al progresului. Ele ar trebui să depășească egoismele naționale, asociate epocii dominației statelor-națiuni, și conflictele produse de acestea, nu arareori terminate în războaie. Și să ne conducă în împărăția „păcii veșnice.”

Această utopie contemporană a rezultat atât dintr-un diagnostic unilateral în ce privește sursele răului secolului XX, numit secolul totalitarismelor și al războaielor, precum și dintr-o evaluare prin prismă ideologică a vremurilor noastre. Afirmarea că doar datorită comunității europene s-a asigurat pacea pe continent, timp de aproape șaptezeci de ani, este *un abuz de interpretare* tipic, ce permite ca orice element al realității, selectat arbitrar, să fie considerat a fi cauza acelei stări de lucruri. Chiar dacă suntem de acord că procesul de integrare europeană a facilitat depășirea unor animozități de lungă durată, totuși, la aceasta au contribuit mulți alți factori și, cu siguranță, UE, în forma sa actuală, nu numai că nu este necesară pentru aceasta, ci provoacă, în plus, noi conflicte naționale, părând să trezească la viață tensiuni latente.

Excesele naționalismelor au fost doar una dintre cauzele conflictelor internaționale și nu au avut o influență mare asupra apariției totalitarismelor. Formele atât de extreme ale naționalismelor, precum și totalitarismele, sunt opera modernității, în special a acelei evoluții care a dus la contestarea legii naturale. Acceptarea sa formală nu protejează împotriva degenerării ordinii politice și nici împotriva multiplelor manifestări ale nedreptății, dar respingerea sa ne lasă expuși la contestarea ordinii etice elementare.

Dacă etica și categoria ei fundamentală care este dreptatea le considerăm derivate din istorie și din condițiile culturale, adică drept expresie variabilă a specificului local, atunci nu vom ști cum să mai apărăm drepturile universale ale omului, și nici pe ce să mai sprijinim judecarea chiar și a celui mai criminal regim. Însă, dacă presupunem că demnitatea omului este înăscută, identică, indiferent de diversitatea culturală, atunci acceptăm prin aceasta, cel puțin, un oarecare minimum antropologic ce face referire la natura umană.

Diferitele concepții asupra legilor naturale se situează între doi poli: unul le tratează ca fiind ordinea lumii, proiectată de Creator, ordine din care face parte și omul; celălalt le reduce la principiile elementare ale rațiunii umane. În fiecare dintre acestea, însă, există fundamentul dreptății, universal, independent de voința omului, dar identificabil de către acesta, pe baza căruia el poate nu atât crea, cât descoperi etica, de care suntem obligați să ținem seama. Din aceasta ar trebui să rezulte dreptul pozitiv.

Dacă punem sub semnul întrebării orice lege naturală, așa cum s-a întâmplat în pozitivism, devenim o jucărie aflată la voia grupurilor dominante, ceea ce au arătat experiențele noastre din secolului XX. Nu statul-națiune a fost sursa exceselor de naționalism, ci respingerea de către ele a legii naturale, și, prin urmare, a principiului universal al dreptății, care împiedică reducerea omului la un element dintr-un ansamblu mai mare sau nerespectarea demnității sale inerente.

Noua utopie

Interpretările ideologice ale răului din secolul XX au închis ochii asupra faptului că totalitarismul a fost rezultatul separării legii de moralitate și contestării fundamentului natural al dreptului. Au văzut sursa răului în funcționarea unor state naționale puternice. Prin urmare, au considerat că remediul față de acestea ar fi independența legii de structurile de stat, atât prin dezvoltarea normelor supranaționale, cât și prin încercarea de a înființa organizații internaționale, care le-ar putea supraveghea.

În acest fel, răspunsul la încercarea utopică, reprezentată de pozitivism, de a face legea „științifică”, a devenit o altă utopie. Versiunea ei contemporană constă în presupunerea că legea trebuie să ordoneze definitiv lumea umană. Unul dintre aspectele acestei utopii au devenit drepturile omului, tratate ca proiectul unui nou model de sistem. Pentru a îndeplini această sarcină, ele sunt dezvoltate și extinse după bunul plac, ceea ce a dus la îndepărtarea lor de fundamentul dreptului natural, deschizând drumul pentru creativitatea arbitrară, ideologică și conducând la risipirea totală a ideilor inițiale pe care acestea se bazau.

În măsura în care drepturile omului au o dimensiune universală, ele trebuie să se reducă la un minimum evident. În prezent, avem de-a face cu opusul acestei situații. Deci, în locul unui fundament al dreptului pozitiv, avem o cârpeală ideologică incoerentă, adesea intrinsec contradictorie. Aceasta este efectul la care duce, cu necesitate, tratarea lor drept o modalitate de a pune în ordine realitatea socială. În această versiune, ele vor trebui să interfereze cu specificul național.

Legea naturii, sau drepturile clasice ale omului, ce rezultă din aceasta, nu exclud diferențele culturale reprezentând diferite variante de raționalitate. Identitatea universală a naturii umane și demnitatea umană înnăscută, ce rezultă din ea, nu contestă posibilitatea unor modalități diferite de organizare a lumii umane. Diversele culturi, împreună cu tradițiile lor, crează diferite forme ale ordinii umane și este suficient să adere la principiile dreptății ca să nu existe nici un motiv pentru a le contesta. Premiza imperfecțiunii omului, și, prin urmare, a civilizației sale, înseamnă că ar trebui să acceptăm posibilitatea unei rezolvări alternative a multor probleme umane. Aceasta implică posibilitatea de a forma în feluri variate diferite instituții. O legiferare rațională trebuie să presupună că nu este în măsură să prevadă toate accidentele sau toate împrejurările.

În schimb, gândirea utopică acceptă posibilitatea soluționării definitive a tuturor problemelor și, deci, ia în considerare răspunsuri uniforme la toate întrebările de bază și proiectează un singur model al ordonării definitive a lumii. Paradoxul vrea ca ideologia liberală de stânga, dominantă astăzi, promovând egalitatea în drepturi a diferitelor modele de existență individuală și, respingând orice posibilități naturale de a le evalua, construiește în același timp singurul model acceptabil de funcționare a comunității, guvernat de o lege cu ambiții de-a dreptul totalitare. „*Eliberat*”, în sfera moravurilor, omul este închis într-o cușcă tot mai strâmtă de reguli birocratice, care sunt raționale numai din punctul de vedere al proiectanților lor.

Optând declarativ pentru pluralism, utopia contemporană încearcă să impună un model perfect, deci unic, de organizare a societății. Lovește în culturile existente în mod real, și, deci, inevitabil, în culturi particulare. Deosebit de semnificativ stau astfel lucrurile în cazul proiectului actual al UE și, mai ales, al felului în care funcționează în ea raportarea la lege.

Un singur model

De la început, sloganul „*armonizării legislației*” ar trebui să ridice îndoieli serioase. Statele Unite ale Americii sunt o țară unică, iar cetățenii lor au un puternic simț al identității naționale, aceasta deși există diferențe între legile statelor individuale – legi care, în pofida tendinței spre uniformizare, rămân distincte chiar și în chestiuni fundamentale, cum ar fi pedeapsa cu moartea. Pretenția armonizării legislative a UE rămâne un exemplu de inginerie socială, condusă de un impuls ideologic.



Este izbitoare discrepanța dintre justificările unor astfel de acțiuni, față de efectele lor reale. Acesta se manifestă cel mai bător la ochi în ceea ce privește economia. „*Necesitatea*”, adesea reiterată în UE, a construcției unor reglementări uniforme, cu scopul de a îmbunătăți funcționarea pieței, reprezintă un oximoron evident, iar faptul că nu este demascată și ridiculizată peste tot îl datorăm în exclusivitate influenței dominante a apărătorilor configurației actuale a uniunii.

Esența unei piețe libere este spontaneitatea acesteia. Desigur, piața trebuie să fie inclusă în standarde legale larg înțelese, dar supravegherea lor funcționarească și controlul detaliat cu care avem de-a face în UE în prezent este negarea modelului pieței. Încă o dată, merită să amintim de SUA care, în ciuda faptului că sunt o singură țară, își supraveghează incomparabil mai puțin economia, fapt pentru care le merge mult mai bine.

Această contradicție între obiectivele declarate și acțiunile reale nu se datorează simplei ipocrizii, sau nu numai ei. Ca toți ideologii, susținătorii noii configurații a Europei (și a lumii, dar deocamdată cel mai mare potențial găsindu-l în UE) cred în caracterul mântuitor al activităților lor și în competențele lor deosebite, care ar trebui să le confere puteri și poziții speciale, pentru realizarea modelului perfect al realității umane. Așa precum Hrușciiov declara că, în 1980, Uniunea Sovietică va depăși economic SUA, proiectanții Strategiei de la Lisabona credeau că în virtutea decretelor lor, rata de creștere a PIB-ului statelor membre ale UE va depăși America în 2010. Conform modelului ideologic, pentru lipsa de succes în acest

sens, ei învinuiesc rămășițele lumii vechi ce blochează progresul. Una dintre principalele astfel de rămășițe este statul-națiune și atașamentul cetățenilor acestuia față de identitatea lor, adică față de diversitatea lor culturală.

De aici **tentativa de a le impune un model unic**, compatibil cu ideologia dominantă astăzi în Europa. Această campanie **are două dimensiuni. Una dintre ele este reducerea suveranității statelor și reducerea drepturilor politice a cetățenilor lor. A doua este, sub lozinca progresului, cruciada împotriva culturilor naționale tradiționale**, care, conform gândirii noilor legislatori europeni, ar trebui să fie reduse la folclor. Desigur, nu mulți dintre ei au o conștiință clară a scopului activităților lor. Cei mai mulți acționează fragmentar, găsimându-și locul în trendul actual și, fără reflexii mai profunde asupra lui, îi acceptă consecințele.

Legea împotriva politicii

Politica este o artă a acțiunii, care se bazează pe conștiința variabilității provocărilor cu care trebuie să se confrunte comunitatea umană. Tocmai de aceea, este o artă care nu poate fi încadrată într-o rețetă definitivă. Dreptul pozitiv are un caracter diferit. El ar trebui să creeze un cadru larg, pe care să-l umple libertatea umană. Legislația europeană, înțeleasă ideologic, îngustează tot mai mult sfera politicului. Astfel, le răpește societăților autodeterminarea.

Încercarea de a impune politica egalității, menită a lupta împotriva discriminării: de „gender”, sexuale, etnice, culturale, sau cum o mai fi, este încă un act de imixtiune în ordinile interne ale statelor, tot mai puțin suverane.

În continuare avem de a face cu aceeași abuz. Pentru combaterea justificată a discriminării, ar fi suficiente drepturile elementare ale omului, care interzic tratarea mai rea a acestuia, din motive de rasă, sex sau religie. Dar campania anti-discriminare a UE este o formă de inginerie socială, care pătrunde în toate domeniile vieții sociale și le supune unui control birocratico-juridic. Scopul său este remodelarea atitudinilor și moravurilor; face, deci, din instanțe și judecători, autoritatea ultimă în toate problemele.

Proiectele de prevederi cum ar fi „*interdicția discriminării în privința accesului la bunuri și servicii, educație, asistență medicală și socială*” sunt extrem de arbitrare și în contradicție cu sensul tradițional al legii, dar încredințează puteri extraordinare în mâinile arbitralului, care vor fi judecătorii. Un caracter similar îl are proiectul privind paritatea sexelor în organismele de reprezentare politică, sau consiliile directe ale companiilor, inclusiv a celor private.

Ideologia de stânga poartă în sine neîncrederea față de orice formă de putere. A rezultat din convingerea perfecțiunii potențiale, moral-cognitive, a omului, iar răul îl situa în condiționările sociale sau civilizaționale pe care, nu se știe de ce, omul și le-a produs pentru sine, spre propria pagubă. Poate cea mai grăitoare în acest sens este propoziția inițială a *Contractului Social* al lui Jean-Jacques Rousseau: „*Omul se naște liber, și, peste tot, el este în lanțuri.*”

Comunismul pretindea că va duce la dispariția statului și a puterii, sub orice formă a acestora. Punerea sa în aplicare a fost o tiranie fără precedent în istoria omenirii. Interpretarea liberală de stânga a acestui dezastru ne poruncește să vedem în el o consecință a „*gândirii dogmatice*”, pe care, chipurile, ar fi moștenit-o marxismul din tradiția occidentală. În locul unei reflecții asupra nihilismului revoluționar care a respins legea naturală, a distrust

fundamentele unei civilizații construite de milenii și a permis experimente arbitrare pe om, avem din nou de-a face cu „*combaterea răului dominației*” care, chipurile, ar sta ascuns în modelul patriarhal al culturii noastre. Din nou, în numele libertății, este distrus fundamentul cel mai natural al instituțiilor umane și este creată arbitrar o nouă ordine, ai cărei supraveghetori dobândesc puteri aproape nelimitate în ceea ce privește restul speciei umane.

Legiuitorilor stângii liberale li se pare că, împiedicând și limitând statul-națiune, reduc la neputință demonul puterii ce sălășluiește în el. În realitate, în loc să îi elibereze pe locuitorii acestuia, ei le răpesc drepturile, încredințându-le în mâinile unei noi oligarhii, care devine o putere cu atât mai mare, cu cât este necontrolată.

Împotriva democrației

Riscurile asociate cu forma democratic-republicană a statului național sunt recunoscute. Tirania majorității, despre care a scris Tocqueville, se manifestă mai ales în extrapolarea unor atitudini democratice asupra unor instituții care, prin natura lucrurilor, sunt ierarhice, cum ar fi familia sau biserica, deci în distrugerea ordinii tradiționale a virtuților și valorilor. Paradoxal, trăim astăzi într-o lume în care revolta maselor a obținut victoria și, conform profetiilor lui Ortega y Gasset, elitele lumii noastre întruchipează cel mai deplin mentalitatea gloatei. În această realitate, bunul simț este păstrat mai mult în mentalitatea omului „*obișnuit*”, care, în practica vieții lui, se întâlnește mult mai îndeaproape cu condiționările acesteia.

De altfel, democrația modernă a absorbit, din fericire, și elemente ale tradiției republicane, adică sentimentul că suntem formați de către o comunitate, care nu se limitează la aici și acum, ci este un lanț de generații care se moștenesc una pe cealaltă. Astfel, deci, comunitatea națională se caracterizează printr-un sentiment al înrădăcinării și durabilității, nemaiîntâlnit astăzi în alte organisme, și depășind modelul contractual al instituțiilor contemporane. Acest aspect al ei este, ca și în cazul familiei, cel care creează tensiune între ea și tendințele ideologice dominante astăzi deoarece democrația republicană are, de asemenea, caracter natural (națiunea este comunitatea mai largă cu care oamenii pot să se identifice) și, ca atare, este mai puțin susceptibilă la operațiunile constructiviste ale creatorilor lumii noi.

Este semnificativ faptul că astăzi este numită „*societate civilă*” rețeaua de ONG-uri aflate adesea în conflict cu autoritățile democratice. În mod tradițional, se vorbea de societate civilă cu referire la integrarea societății, manifestată în colaborarea și crearea de asociații care să umple spațiul dintre instituțiile naturale și domeniul statului. Acestea erau diferite forme de auto-organizare, asociații de întraajutorare sau de ocrotire, create de jos în sus, în general, în mediile unor persoane care se cunoșteau între ele.



Astăzi sunt organizații birocratizate, instituite cel mai adesea pentru a supraveghea îndeplinirea de către stat a unor obligații ideologice. Adesea, deci, sunt create *împotriva* lui, deși îi folosesc fondurile, deoarece se dovedește că întreg acest sector de ONG-uri (organizații non-guvernamentale) devine o perfectă industrie și rampă de lansare pentru cariere, și, de asemenea, o sursă de venituri, dacă, desigur, acționează conform curentului

ideologic al UE. El este acela care se ocupă în cea mai mare măsură de promovarea minorităților create ad-hoc.

Accentul aproape obsesiv pus asupra drepturilor acestora trebuie să se întoarcă împotriva democrației, care constă în faptul – ca să cităm un clasic – că majoritatea conduce. Dușmanii de astăzi ai democrației proclamă adâncirea acesteia punând, de fapt, sub semnul întrebării principiul de bază al acestui sistem. Această inversare a sensului este o regulă a realității noastre ideologizate.

Putem fi de acord că drepturile majorității își au limitele lor, cuprinse chiar în dreptul natural, și în drepturile clasice omului, derivate din acesta, însă accentuarea nemăsurată a drepturilor minorităților, alături de dezvoltarea unor noi drepturi ale omului, ajungându-se la un sistem de reglementare amănunțită a vieții sociale, reduce democrația la o formă lipsită de semnificație.

Amorfismul ideologic

Cu un proces similar de „*democratizare*” avem de-a face în cazul legislației. Conform acestui slogan, ar trebui să lăsăm ca aceasta să fie stabilită și aplicată de „*reprezentanții societății civile*”, adică cele mai diverse grupuri și organizații, de obicei create pentru apărarea anumitor grupuri de interese.

Unul dintre conceptele democratizării legislației este proiectul lui Jürgen Habermas de a o introduce într-un sistem de comunicație și de a o trata ca pe un dialog. Această idee provine din observația corectă că mecanismele, raționale în intenție, de organizare a societății s-au alienat și și-au subordonat-o (au „*colonizat*” societatea). Sistemele raționale nu mai slujesc astăzi atât lumii omenești, cât o instrumentalizează și o transformă într-un obiect. Legea încetează să mai fie o instituție și devine tot mai mult un mediu, un mijloc pentru atingerea anumitor obiective. Rețeta pentru această problemă ar fi un alt fel de raționalitate, o raționalitate de comunicare, adică o făurire a lumii umane pe baza interacțiunii.

Este caracteristic faptul că, atât în cazul lui Habermas, cât și al altor critici stângiști, înrudiți cu acesta, ai actualului status quo, recunoașterea părții întunecate a trufiei raționaliste, care duce la perspectiva mecanicistă asupra lumii (și omului, care face parte din ea) și la instrumentalizarea ei, nu este însoțită de gândul la o eventuală eroare care să fi condus la această situație. Nu întâlnim printre ei vreo reflecție asupra limitărilor raționalității omenești și necesității unor principii de nezdruccinat pe care ea să se sprijine și să creeze fundamentul sistemelor umane. Cu alte cuvinte, ei nu își pun problema consecințelor respingerii legii naturale, care ar fi constituit granița experimentelor noastre, iar răspunsul îl caută în fuga spre și mai ambițioase acte de transgresie și spre noi proiecte constructiviste.

Proiectul legiferării prin dialog, al neîncetatei negocieri a punctelor de controversă, este realizat în prezent în UE. Problema este că acest dialog este dominat de către cei mai puternici, care sunt capabili să exercite o influență atât de mare asupra opiniei publice, încât să-i impună soluțiile avantajoase pentru ei. În prezent, cea mai tare nu este puterea politică a statelor suverane – adică emanația majorității, care, într-un anumit sens, în sistemul democratic, trebuie să țină cont de atitudinile și voința cetățenilor -, ci grupurile puternice de influență: marile medii de afaceri, mass-media, corporațiile puternice, printre care și casta juriștilor.

Trăim într-o lume a închipuirilor, care adesea au foarte puțin de-a face cu realitatea. Una dintre ele este scoasă din ideea lui Montesquieu asupra separării celor trei puteri. În democrația contemporană, nu există în mod real o separare între puterea executivă și cea legislativă – majoritatea parlamentară conformează guvernul, aparținând aceluiași partid, și constituie și organismul legislativ – iar puterea judecătorească, în prezent, nu are legătură cu aceea pe care o concepea autorul *Spiritului Legilor*. El considera că agenții puterii judecătorești trebuie să fie jurii, alese pe termen scurt și că încredințarea „*unei puteri atât de mari, cum este judecata*” unei anumite corporații poate să conducă la cea mai rea tiranie. Elemente ale acestei stări de fapt începem să le vedem încă de astăzi.

Deși în lumea occidentală, deja de mult timp magistrații constituie o corporație profesională, în trecut ei erau totuși legați de un sistem de norme sociale tari, a căror contestare era, pentru ei, greu de imaginat. Chiar și în țările dreptului cutumiar, unde ei nu erau limitați de coduri, iar competențele lor erau, aparent, mai mari, ei acționau nu numai pe baza normelor dreptului natural, evidente pentru toți, ci și în contextul moralității și convențiilor sociale în vigoare, care constituiau patrimoniul cultural al comunității.

Astăzi, după respingerea dreptului natural și contestarea, în numele ideologiei progresului, a identităților culturale, magistrații sunt legați mai ales de prejudecățile mediului lor social. Mai mult, nefiind îngrădiți de nimic, se străduiesc să-și lărgescă în permanență autoritatea. Statul de drept este astăzi înțeleș ca statul juriștilor.

În dezbaterile publice, este adesea ridicată chestiunea crizei eticii și a educației, adică, în general, a crizei vremii noastre. Ea se manifestă în creșterea criminalității, mai ales juvenile, inclusiv sub forme extrem de brutale, în prăbușirea familiei și anomia socială. Răspunsul la acestea este, de obicei, adâncirea acțiunilor care au dus la această criză. Adică sunt introduse noi legi, tot mai amănunțite, care ar trebui să înlocuiască orice alte sisteme de norme sociale, și să ne planifice viața în detaliu. Detașate de legea naturală, deci de ideile de dreptate general acceptate, reglementările umflate necontrolat pătrund în toate sferele vieții.

Pe măsură ce, în mod inevitabil, se bucură de tot mai puțină autoritate, începe să se șteargă tot mai mult diferența dintre lege și oricare altă reglementare. În mod deosebit, la aceasta a contribuit funcționarea UE.



Legea vine astăzi în contradicție cu orice principii care constituiau odinioară cadrul său. Ea ar fi trebuit să fie generală, astfel încât să îngăduie funcționarea altor ordini sociale ca moralitatea, obiceiurile și, de asemenea, politica sau alte sisteme de organizare. În prezent, legea se străduiește să le înlocuiască și se caracterizează printr-o absurdă amănunțime. Oamenii trebuie să fie conștienți de lege, ceea ce în cazul zecilor de mii de pagini ale reglementărilor UE și permanentei producții în această ramură sună ca o glumă în diferitele țări ale Europei. Legea trebuie să fie clară, lucru de care nu poate fi vorba în cazul hipertrofiei sale și caracterului său ideologic. Nu poate fi nici contradictorie, ceea ce nu se poate evita în situația de față.

Aceste principii de bun-simț, pe care le-am citat, au fost formulate de Lon Fuller în *Morality of Law*, la jumătatea anilor 60, și considerate atunci drept evidente. A fost suficientă o jumătate de veac pentru ca ele să poată fi așezate în muzeul unui trecut de neconceput.

În culturile arhaice, moralitatea și legea nu erau separate. Legea însemna ordinea lumii. Conținea interdicții și porunci fundamentale, norme morale, dar și uzanțe și reguli estetice. Apariția dreptului pozitiv a marcat diferențierea dintre ordinea politică, pe de o parte, și moralitate și sfera obiceiului, de cealaltă. Rămânând în continuare puternic înrădăcinată în acestea, legea a început să însemne structura-cadru care susținea coeziunea marilor unități organizaționale, adică a țărilor.

În prezent, putem avea impresia că are loc un proces invers. Legea, care în permanență își lărgeste domeniul, își pierde specificul, devine tot mai mult o reglementare socială arbitrară care dislocă toate celelalte sisteme de reglare socială, moralitatea, etica, obiceiul. În acest fel, reduce rolul instituțiilor tradiționale, de ex. al familiei, nereușind să le înlocuiască autoritatea. În plus, în forma actuală, subminează fundamentele statului național, deci modelului prezent de republică, singurul care îi apără pe cetățeni împotriva acțiunilor arbitrare ale celor mai puternici jucători din realitatea globală și locală.

* [*Bronisław Wildstein*](#) este scriitor și jurnalist polonez de orientare conservatoare, fost disident împotriva regimului comunist.

Traducere de Anca Cernea. Eseu preluat integral de la www.inlinedreapta.net